

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดสนามเด็กเล่นในโรงเรียนอนุบาล กรุงเทพมหานครผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้เป็นพื้นฐาน โดยแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น และพัฒนาการทางการเล่นของเด็กวัยอนุบาล

- 1.1 ความหมายของการเล่น
- 1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น
- 1.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น
- 1.4 พัฒนาการและประเภทของการเล่น

ตอนที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสนามเด็กเล่น

- 2.1 ความหมายของสนามเด็กเล่น
- 2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของสนามเด็กเล่น
- 2.3 การออกแบบพื้นที่ในสนามเด็กเล่น
 - 2.3.1 ขนาด ที่ตั้ง และองค์ประกอบในสนามเด็กเล่น
 - 2.3.2 ชนิดของพื้นสนาม
- 2.4 การเลือกเครื่องเล่นสนาม
 - 2.4.1 ประเภทของเครื่องเล่นสนาม
 - 2.4.2 ลักษณะของเครื่องเล่นที่ปลอดภัยต่อเด็ก
- 2.5 การใช้งานและการดูแลรักษาสนามเด็กเล่น
 - 2.5.1 การใช้งานตามลักษณะของเครื่องเล่นสนาม
 - 2.5.2 การใช้งานตามกิจกรรมเสริมประสบการณ์
 - 2.5.3 การดูแลรักษาสนามเด็กเล่น

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น และพัฒนาการทางการเล่นของเด็กอนุบาล

1.1 ความหมายของการเล่น

การเล่นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับโลก การเล่นเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดสนุกสนานเพลิดเพลิน มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาให้ความหมายของการเล่นไว้ดังนี้

Hurlock (1950) กล่าวว่า การเล่นเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น และเป็นกิจกรรมที่กระทำโดยไม่มีการบังคับ

Frank และ Glodenson (1952) ได้สังเกตการเล่นของเด็ก และกล่าวถึงความหมายของการเล่นไว้ว่า การเล่นเป็นการแสดงออกตามความต้องการของเด็ก เด็กอาจจะลอกเลียนแบบผู้ใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นสภาพชีวิตจริง สะท้อนให้เห็นผลการปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสังคม การเล่นช่วยให้เด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียดและฝึกการแก้ปัญหา

Lowenfeld (1968 อ้างถึงใน เยาวพา เดชะคุปต์, 2542) มองเห็นว่าการเล่นเป็นการแสดงออกถึงจินตนาการของเด็กทำให้เด็กได้ตระหนักถึงสภาพแวดล้อม และการเล่นยังเป็นการเตรียมตัวสำหรับชีวิตในอนาคตของเด็ก

เลขา ปิยอัจฉริยะ (2524) กล่าวว่า การเล่น หมายถึง วิธีการหรือทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์ให้กับตนเองเพื่อเรียนรู้ รับรู้ สิ่งแวดล้อม ช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลงความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ตรงกับความเป็นจริงรอบ ๆ ตัว

บุญเยี่ยม จิตรดอน (2524) กล่าวว่าการเล่น หมายถึง การใช้พลังงานส่วนเกินของเด็กให้เป็นประโยชน์ ช่วยให้เด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียด และเป็นการเตรียมเด็กให้รู้จักหน้าที่ต่าง ๆ ในอนาคต

นิรมล ชยุตสาหกิจ (2524) กล่าวถึงความหมายของการเล่นไว้ว่า การเล่นเป็นการกระทำตามสัญชาตญาณ เพื่อเตรียมตัวในการปฏิบัติกิจกรรมแบบผู้ใหญ่ ช่วยให้เด็กได้ใช้พลังงานส่วนเกิน และเป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรม ช่วยให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน การเล่นยังเป็นการลองผิดลองถูกเพื่อทดสอบสิ่งที่เด็กสงสัย

Sayeed และ Guerin (2000 อ้างถึงใน นกเนตร ธรรมบวร, 2546) กล่าวว่า การเล่นเป็นวิธีการที่สำคัญ และเป็นพื้นฐานสำหรับเด็กเล็ก ๆ ในการเรียนรู้เกี่ยวกับโลกรอบตัว การเล่นเป็นการกระทำหรือการปฏิบัติที่ซับซ้อน สามารถแบ่งคำจำกัดความของการเล่นได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การเล่น หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็กขณะที่เด็กกำลังเล่น เน้นที่กระบวนการขณะเล่นมากกว่าผลของการ

เล่น และการเล่น หมายถึง ผลจากการกระทำ วิธีการที่เด็กเรียนรู้จากโลกรอบตัว ซึ่งเป็นผลของการกระทำนั้น ๆ อาจเป็นวิธีการที่เด็กได้จากการเล่นหรือผลผลิตของการเล่น

กล่าวโดยสรุป การเล่นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เพื่อช่วยให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ได้เกิดจากการถูกบังคับ และยังช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน

1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการเล่น

การเล่นเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญสำหรับเด็กอนุบาล เพราะการเล่นเป็นธรรมชาติของเด็ก เป็นการให้โอกาสเด็กได้ศึกษาธรรมชาติรอบตัว ประสบการณ์จากการเล่นจะนำเด็กไปสู่การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อการใช้ชีวิตในอนาคต นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นไว้ดังนี้

Ferbel (1916) นักจิตวิทยาและนักการศึกษา กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นไว้ว่า การเล่นเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของเด็ก เป็นกิจกรรมที่เด็กทำเป็นส่วนใหญ่ การเล่นช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

Piaget (1962) กล่าวว่า การเล่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางสติปัญญา เด็กสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้จากการเล่น เพียงเท่านี้ให้ความสำคัญของการเล่นไว้ 3 ประการ คือ การเล่นมีบทบาทช่วยให้เด็กได้ระบายอารมณ์ เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม และเกิดการเรียนรู้ทางสังคม

เบญจา แสงมะลิ (2521) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเล่นไว้ว่า การเล่นช่วยส่งเสริมให้เด็กได้สังเกต มีไหวพริบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และสังคมที่ดี ให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และช่วยส่งเสริมความพร้อมของเด็กที่จะเรียนหนังสือต่อไป

ภรณี คุรุรัตน์ (2535) กล่าวว่า การเล่นเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กมีความสามารถต่าง ๆ ทั้งด้านการรับรู้ คือ ความสามารถในการถ่ายทอดสิ่งเร้าไปยังสมอง การเป็นตัวของตัวเอง การเล่นจะเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการเรียนรู้ จากการแสดงออกที่อิสระ

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การเล่นมีความสำคัญและประโยชน์ต่อเด็กอนุบาลเป็นอย่างยิ่งทั้งในด้านร่างกาย เนื่องจากการเล่นช่วยให้เด็กใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน ด้านอารมณ์และจิตใจช่วยให้เด็กร่าเริงแจ่มใสและมีความสุข ด้านสังคมช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมีวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ สร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ความสามารถในการเล่นร่วมกับผู้อื่น และด้านสติปัญญาช่วยให้เด็กมีความสามารถในการคิดการแก้ปัญหา มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร ซึ่งการจัดประสบการณ์ให้เด็กได้เล่นและช่วยให้เด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการครบคลุมทุกด้าน

1.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่นเป็นหลักสำคัญที่ช่วยอธิบายพฤติกรรมการเล่นของเด็ก มีนักจิตวิทยา นักการศึกษาและนักปรัชญา นำเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่นสามารถสรุปได้ดังนี้

1.3.1 ทฤษฎีของ Karl Gross (อ้างถึงในกรณี ครูร์ตนะ, 2535) เชื่อว่า ร่างกายใช้พลังงานในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ตามต้องการ การเล่นเป็นความต้องการอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อร่างกายมีพลังงานเหลือใช้จากการประกอบกรงานแล้ว คือร่างกายต้องใช้พลังงานในการทำงานก่อนแล้วจึงนำพลังงานที่เหลือมาใช้ในการเล่น กรือสได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การเล่นเป็นกระบวนการทางสัญชาตญาณ ซึ่งแนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อประสบการณ์ในช่วงต้นชีวิตของเด็ก เพราะการที่เด็กได้มีประสบการณ์หรือไม่มีประสบการณ์ในการเล่นนี้ จะมีผลต่อชีวิตของเด็กในอนาคต การที่เด็กมีโอกาเล่นมากจะทำให้เด็กได้ฝึกทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตเมื่อโตขึ้น ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้ จะช่วยให้เด็กสามารถควบคุมความสามารถของตนเองและสภาพแวดล้อมได้ อีกทั้งยังช่วยพัฒนาบุคลิกภาพ และสติปัญญา ส่วนเด็กที่ขาดประสบการณ์ในการเล่นก็จะขาดทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในชีวิต

1.3.2 ทฤษฎีของ Patrick (อ้างถึงในกรณี ครูร์ตนะ, 2535) พัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้นโดยอาศัยแนวความคิดที่ว่าการเล่นคือ การสนองความต้องการที่จะผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์ โดยกล่าวว่า ในสภาพของสังคมปัจจุบันเต็มไปด้วยการแข่งขันและการเปรียบเทียบผลงาน ซึ่งต้องการคนที่มีเหตุผลในลักษณะรูปธรรม มีความตั้งใจสูง มีความละเอียดอ่อน ทำให้เกิดความเครียดซึ่งนำไปสู่ความผิดปกติทางระบบประสาท การเล่นจะช่วยผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน ถึงแม้ว่าเด็กไม่ต้องทำงานแต่การเล่นก็เป็นเรื่องธรรมชาติของเด็ก

1.3.3 ทฤษฎีของ Frued (1965) เชื่อว่าการเล่นเกิดจากการต้องการความพึงพอใจ ซึ่งการที่เด็กจะบรรลุถึงความพึงพอใจได้นั้นจะต้องตอบสนองด้วยการเล่น พรอยด์ยังได้มองเห็นว่าการเล่นยังมีคุณค่าอย่างมากในด้านของการบำบัด เพราะการเล่นจะช่วยให้เด็กสามารถลดความไม่พึงพอใจได้

1.3.4 ทฤษฎีของ Erickon (1950) อธิบายการเล่นของเด็กว่าเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับโลก โดยการค้นพบสิ่งใหม่และซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อิริคสันแบ่งขั้นตอนของพัฒนาการเล่นของเด็กออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) การเล่นเกี่ยวกับตนเอง เริ่มตั้งแต่แรกเกิด โดยที่ศูนย์กลางของการเล่นนั้นอยู่ที่ตัวเด็กเอง ซึ่งในระยะแรกนั้นเราอาจจะไม่ได้คิดว่าสิ่งที่เด็กทำนั้นเป็นการเล่นของเด็ก เพราะการเล่นในระยะนี้จะเริ่มจากการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ซ้ำ ๆ รวมไปถึงการส่งเสียงซ้ำ ซึ่งต่อมาเด็กทารกจะมุ่งความสนใจในการเล่นออกไปที่คนอื่นหรือสิ่งอื่น ๆ การเล่นเกี่ยวกับตนเองนั้นเป็นการเริ่มต้นที่จะเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ของโลกที่เด็กอาศัยอยู่

2) การเล่นกับสภาพแวดล้อม เด็กจะเล่นกับของเล่นและวัตถุต่าง ๆ รอบตัว โลกของสิ่งของนั้นมีกฎเกณฑ์บางอย่างที่เด็กจะต้องเรียนรู้ เช่น ของเล่นชิ้นนี้อาจแตกสลายได้ ของเล่นชิ้นนี้อาจเป็นของคนอื่นได้ เด็กอาจจะถูกควบคุมจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง

3) การเล่นกับสังคม เด็กเริ่มเข้าไปอยู่ในสังคมที่กว้างขึ้น รู้จักการแบ่งปันของเล่นกับผู้อื่น ความสำเร็จในขั้นนี้จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความสำเร็จในการพัฒนาในสองขั้นแรก ในขั้นนี้เด็กจะรู้ว่าเมื่อไรต้องเล่นคนเดียว และเมื่อใดที่ควรจะเล่นกับผู้อื่น

1.3.5 ทฤษฎีของ Vygotsky (1976) เชื่อว่า การเล่นมีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนากระบวนการทางสติปัญญา โดยเด็กจะเรียนรู้แบบองค์รวมแบบไม่แยกส่วนจากกัน นอกจากนี้ไวทสกก็ยังมองว่าการเล่นเป็นเหมือนแว่นขยาย เพื่อช่วยเปิดศักยภาพของเด็ก ดังนั้นการเล่นจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาเด็กในทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน

1.3.6 ทฤษฎีของ Bruner (1972) กล่าวว่า การเล่นช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการเล่นมีความหมายต่อเด็กมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการเล่น เช่น เมื่อเด็กกำลังเล่น เด็กจะไม่กังวลถึงจุดมุ่งหมายที่จะทำสำเร็จและไม่รู้สึกกดดันในการที่จะทำให้สำเร็จ แต่เด็กจะสามารถเชื่อมโยงพฤติกรรมของการเล่นมาใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้

จากการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการเล่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็ก เพราะการเล่นเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง รู้จักการแก้ปัญหาและเป็นกิจกรรมที่เด็กพอใจกระทำ

1.4 พัฒนาการของการเล่น

พัฒนาการและประเภทของการเล่นช่วยให้นักการศึกษาเข้าใจพฤติกรรมการเล่นของเด็กมากยิ่งขึ้น มีนักจิตวิทยา นักการศึกษาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการและรูปแบบของการเล่นไว้ดังนี้

1.4.1 Sutton-Smith (1972) จำแนกได้ 4 แบบ คือ

1.4.1.1 การเลียนแบบ (Imitation) การเลียนแบบเป็นการสะท้อนให้ผู้อื่นมองเห็นการรับรู้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของผู้เล่น ในด้านที่เกี่ยวกับตัวเด็ก การเล่นเลียนแบบช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่ได้รับรู้ผ่านประสาทสัมผัส ซึ่งเด็กอาจยังไม่เข้าใจหรือรู้ความหมายได้ในทันทีที่รับรู้

1.4.1.2 การสำรวจ (Exploration) เป็นการเล่นตามความสนใจ ความสงสัย และความใคร่รู้ในสิ่งรอบตัวต่าง ๆ เป็นรากฐานของการเล่นแบบทดสอบ หากครูหรือผู้ปกครองรู้สามารถสนับสนุนการเล่นของเด็กอย่างถูกวิธีก็จะทำให้เด็กได้รับการพัฒนาต่อไป

1.4.1.3 การทดสอบ (Testing) เด็กจะอาศัยความรู้ใหม่ที่ได้จากการสำรวจและความรู้เดิมจากประสบการณ์ที่คุ้นเคยเป็นรากฐานในการเล่นสัญลักษณ์ สิ่งที่เด็กได้สำรวจศึกษาแล้วจะเป็นอุปกรณ์ที่เด็กนำมาเล่นเพื่อทดลองดูว่า คุณสมบัติของของเล่น และวิธีการเล่นที่วางไว้จะเป็นไปตามที่เขาคิดหรือไม่

1.4.1.4 การสร้าง (Construction) เป็นการเล่นที่ผู้เล่นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ เช่น การจัดทำของเล่น โดยการเอาก้านกล้วยมาหักส่วนบนลง ตกแต่งทำเป็นหัวแล้วใช้ขี้เล่น การสร้างสถานการณ์การเล่นโดยการสร้างเรื่องและการเล่นตามเรื่อง การวางกฎเกณฑ์การเล่นโดยกำหนดบทบาทของผู้เล่นใหม่หรือเปลี่ยนแปลงจากของเดิม

1.4.2 Piaget (1962) กล่าวว่า เด็กจะเรียนรู้ผ่านกระบวนการรับรู้และกระบวนการคิด ซึ่งการเล่นของเด็กจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทั้งกระบวนการรับรู้และกระบวนการคิด เช่น การที่เด็กอายุต่ำกว่า 2 ขวบ เล่นในลักษณะที่เป็นการฝึกหัดและการแสดง จะช่วยให้เด็กได้แสดงบทบาทสมมุติ ทั้งที่ตามหลักของพัฒนาการแล้วเด็กยังไม่สามารถทำได้ แต่เขาก็ทำได้ เพียเจท์จึงกล่าวว่าการเล่นมีผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก คือช่วยให้เกิดความสมดุลระหว่างการรับประสบการณ์ใหม่และการปรับประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ เมื่อ 2 กระบวนการนี้สมดุลจะช่วยให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญา

1.4.3 นกเนตร ธรรมบวร (2546) กล่าวเพิ่มเติมถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์โดยแบ่งลำดับขั้นของการเล่นเป็น 3 รูปแบบดังนี้

1.4.3.1 การเล่นซึ่ๆ (Sensorimotor play) การเล่นชนิดนี้มีความสำคัญมากสำหรับเด็กวัยทารกและวัยเตาะแตะ พบมากในเด็กแรกเกิดถึง 2 ปี เนื่องจากเด็กจะพัฒนาทักษะทางสติปัญญาได้จากการลงมือทำผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ เด็กจะเชื่อมโยงการกระทำในครั้งแรก และคาดเดาการกระทำที่จะเกิดขึ้นในครั้งต่อไป การเล่นซึ่ ๆ ช่วยให้เด็กเรียนรู้ว่าการกระทำอย่างเดียวกันให้ผลที่เหมือนกัน และช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในการใช้ทักษะทางร่างกาย เช่น การขว้างบอล การกระโดดเชือก ปัญหาการใช้งานตามลักษณะของเครื่องเล่นสนาม

1.4.3.2 การเล่นแบบสัญลักษณ์ (Symbolic play) หมายถึงการเล่นที่ผู้เล่นใช้วัตถุชนิดใดชนิดหนึ่งแทนวัตถุอีกชนิดหนึ่ง เพียเจท์ถือว่าการเล่นชนิดนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของขั้นพัฒนาการทางสติปัญญา หรือความคิดที่เรียกว่า pre-operation intelligence การเล่นแบบสัญลักษณ์นี้แบ่งได้ดังนี้

- การเล่นบทบาทสมมุติ (Dramatic Play) การเล่นชนิดนี้จะเริ่มเมื่อเด็กอายุประมาณ 2 ขวบ โดยเด็กจะเล่นบทบาทสมมุติตามจินตนาการของเด็ก การเล่นชนิดนี้ช่วยให้เด็กได้แสดงออกถึงสิ่งที่ตนรับรู้และมีประสบการณ์ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาให้กับเด็ก

- การเล่นสร้างสรรค์ คือ การที่เด็กทำวัตถุชิ้นหนึ่งมาเป็นตัวแทนของวัตถุอีกชิ้นหนึ่ง การเล่นชนิดนี้เป็นที่นิยมมากสำหรับเด็กปฐมวัย เนื่องจากช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะและความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคณิตศาสตร์ มิติสัมพันธ์ นอกจากนั้นยังช่วยให้เด็กพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก ในการเล่นแบบสร้างสรรค์ เด็กจะได้ใช้จินตนาการหรือความคิดในเชิงนามธรรมน้อยกว่าการเล่นบทบาทสมมุติ ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เด็กสร้างหรือประดิษฐ์มีความคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับภาพในสมองของเด็ก ดังนั้นการเล่นบทบาทสมมุติจึงซับซ้อนมากกว่าเพราะเด็กจำเป็นต้องใช้ท่าทาง ภาษา และวิธีการอื่น ๆ อีกมากมายในการสื่อสารบทบาท รวมถึงความตั้งใจของตน อย่างไรก็ตาม เด็กอาจมีการเล่นสลับไปสลับมาระหว่างการเล่นสร้างสรรค์ และการเล่นบทบาทสมมุติ และดำเนินต่อเนื่องไปจนสู่วัยผู้ใหญ่

- การเล่นแบบมีกฎเกณฑ์ (Games with rules) การเล่นชนิดนี้เกิดขึ้นเมื่อเด็กสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ได้อย่างดี เช่น มอญซ่อนผ้า งูกินหาง

1.4.3.3 การเล่นที่สื่อความคิดความเข้าใจ (Reflective Stage) คือ เมื่อเด็กอายุประมาณ 7 ขวบ เด็กจะมีการต่อเติมความคิด การเกิดความคิดรวบยอดมีมากขึ้นและสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น มีการพัฒนาการรับรู้ที่สามารถจัดหมวดหมู่หรือประเภทของวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆได้ ตลอดจนมีการพัฒนาด้านภาษาทำให้สามารถที่จะสื่อความเข้าใจกับบุคคลอื่น การเล่นส่วนใหญ่ในระยะนี้จึงเป็นไปในรูปการเล่นที่มีกฎเกณฑ์และขั้นตอนเข้ามาเกี่ยวข้อง

1.4.4 Parten (1972) ได้แบ่งระดับการเล่นของเด็กตามการมีส่วนร่วมทางสังคมไว้ดังนี้

1.4.4.1 พฤติกรรมการเล่น (Unoccupied Behavior) หมายถึง การนั่งเฉย ไม่เล่นกับใคร และไม่เล่นของเล่น แต่จะสนใจสิ่งหนึ่งในระยะเวลาสั้น ๆ เมื่อไม่มีสิ่งใดน่าสนใจเด็กก็จะเล่นกับร่างกายของตนเอง บางครั้งอาจมีการป็นขึ้นลงเก้าอี้ ยืนเฉย ๆ หรือ มองไปรอบ ๆ

1.4.4.2 พฤติกรรมการเล่น (Onlooker behavior) หมายถึง เด็กที่เฝ้ามองดูเพื่อนขณะที่เพื่อนกำลังเล่น เด็กกลุ่มนี้ยังไม่พร้อมหรือไม่เต็มใจเข้าไปเล่นในกลุ่มกับเพื่อน แต่เรียนรู้การเล่นจากการเฝ้ามองเพื่อน

1.4.4.3 การเล่นลำพัง (Solitary play) การเล่นชนิดนี้เด็กจะเล่นตามลำพังหรือเป็นอิสระจากบุคคลรอบข้างโดยปราศจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น พาร์เทนกล่าวว่าการเล่นตามลำพังเป็นการเล่นที่ไม่ซับซ้อน การเล่นชนิดนี้เด็กจะมีสมาธิอยู่เฉพาะที่การเล่นของตนเองเท่านั้น ในขณะที่เล่นเด็กอาจพูดกับตนเอง

1.4.4.4 การเล่นคู่ขนาน (Parallel play) เป็นการเล่นที่เด็กนั่งเล่นอยู่ใกล้ ๆ กันแต่ต่างคนต่างเล่น อาจมีการพูดคุยกัน แบ่งของเล่นกัน เลียนแบบการเล่นของกันและกัน หรือเฝ้ามองกันอย่างใกล้ชิด

1.4.4.5 การเล่นแบบไม่กำหนดบทบาท (Associative play) เป็นการเล่นพื้นฐานของการเล่นแบบรวมกลุ่ม โดยเด็กจะเล่นในกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่ไม่ใช่กิจกรรมเดียวกัน มีการแบ่งปันของเล่น และพูดคุยเกี่ยวกับการเล่น

1.4.4.6 การเล่นร่วมกัน (Cooperative play) เป็นการเล่นทางสังคมที่มีความซับซ้อนมากที่สุด เด็กต้องใช้ความพยายามในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างการเล่นเริ่มตั้งแต่การแบ่งของเล่นกับเพื่อนค้ำซึ่งความต้องการเหมือนกัน การเล่นเป็นบทบาทต่าง ๆ การปฏิบัติตามกติกาการเล่น และพยายามประนีประนอมให้การเล่นดำเนินต่อไป เนื้อหาในการเล่นจะเน้นที่การเจรจา ประนีประนอม และการอธิบาย ในการเล่นระดับนี้จะมีเด็ก 1-2 คน ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการเล่นและควบคุมการเล่น

1.4.5 Mason (1982) กล่าวว่า การเล่นมีหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถจำแนกการเล่นออกเป็น 3 แบบดังนี้

1.4.5.1 กิจกรรมทางกาย (Physical Activity) เช่น การวิ่ง การกระโดด การเหวี่ยง การปีน การคลาน ความสมดุล การว่ายน้ำ การข้าง การเตะ กิจกรรมเหล่านี้ไม่มีรูปแบบแต่รวมอยู่ในเกมหรือการเล่นที่ไม่มีแบบแผนเป็นการเล่นอิสระ ถ้าสิ่งแวดล้อมสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาเป็นรายบุคคลก็ถือว่าเป็นการเล่น การวางแผนในการสร้างพื้นที่จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะพื้นที่ในการเล่นช่วยให้เกิดการเล่นที่หลากหลาย ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน ดังนั้นการออกแบบพื้นที่ในการใช้สนามเด็กเล่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น

1.4.5.2 การเล่นสมมุติ (Pretending) เป็นส่วนสำคัญในการเล่นของเด็ก การแสดงเป็นบทบาทต่าง ๆ ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ เด็กอาจสมมุติว่าถ้าเราโตขึ้นเราจะเป็นอย่างไร บทบาทของพ่อแม่ในที่ทำงาน ซึ่งการเล่นจะเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน ดังนั้นสภาพแวดล้อมในการเล่นจึงจำเป็นต้องยืดหยุ่นและสามารถดัดแปลงการเล่นได้หลากหลาย

1.4.5.3 การเล่นสร้างสรรค์หรือการสร้าง (Creative or Construction) การเล่นรูปแบบนี้ต้องการพื้นที่น้อยกว่าการเล่นแบบอื่น ๆ ผู้เชี่ยวชาญด้านสนามเด็กเล่นกล่าวว่า การเล่นแบบนี้ช่วยให้พื้นที่ที่ไม่ใช้งานให้ใช้ประโยชน์ การเล่นแบบนี้ช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาให้สนามเด็กเล่น ช่วยให้เด็กไม่เบื่อ สนามเด็กเล่นควรมีสถานที่อำนวยความสะดวกในการเล่นของเด็กมากที่สุด

1.5 ประเภทของการเล่น

Hammond(1967) แบ่งประเภทของการเล่นออกเป็น 2 ประเภท คือ การเล่นกลางแจ้งกับการเล่นในร่ม มีรายละเอียดดังนี้

การเล่นกลางแจ้ง (Outdoor play) เป็นการเล่นนอกห้องเรียนเพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย ได้แก่ เสริมสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหว ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมและอารมณ์ ได้แก่ การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ได้แก่ การสำรวจ การแก้ปัญหา ซึ่งการเล่นกลางแจ้งต้องจัดพื้นที่ในการเล่นมากกว่าการเล่นแบบอื่น ๆ เพื่อที่เด็กจะได้ปีน กระโดด วิ่งได้อย่างสะดวก การเล่นแบบนี้อาจมีวัสดุอุปกรณ์หรือเครื่องเล่นสนามประกอบการเล่น เช่น ซิงช้า ไม้กระดก เครื่องปีนป่าย ม้าหมุน เป็นต้น สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. การเคลื่อนไหวพื้นฐาน เนื่องจากการเคลื่อนไหวเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด การเคลื่อนไหวจะเริ่มตั้งแต่ทารกดิ้นไปดิ้นมา การคลาน และจะซับซ้อนมากขึ้นเป็นการยืน เดิน วิ่ง กระโดด จนถึงการกระโดดเท้าคู่ การสั่นไหล การวิ่งสลับเท้า การก้ม การเหยียด
2. กิจกรรมเข้าจังหวะ คือกิจกรรมที่让孩子ได้มีการเคลื่อนไหวตามจังหวะ เสียงดนตรี การตบมือ การเคาะไม้ หรือใช้อุปกรณ์อื่น ๆ เพื่อให้เกิดจังหวะ เพื่อให้เด็กสามารถนำจังหวะดนตรีนั้นมาประกอบการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้
3. เกมเบ็ดเตล็ด เป็นการเล่นที่ไม่มีกฎกติกาซับซ้อน เพื่อช่วยให้เด็กได้ทักษะเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่เกมกีฬา และความสนุกสนานเพลิดเพลิน
4. การเล่นสมมุติ เป็นการเล่นที่ใช้ท่าทางและการแสดงออกที่เลียนแบบหรือสมมุติสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจบทบาทต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ในสังคม ซึ่งการเล่นสมมุติดีนี้ อาจเกิดได้ทุกสถานที่เมื่อเด็กต้องการเล่น อาจจะเล่นเพียงลำพังหรือเล่นกับเพื่อน เด็กจะได้ใช้จินตนาการอย่างเต็มที่
5. กิจกรรมการละเล่นพื้นเมือง เป็นกิจกรรมการละเล่นของแต่ละท้องถิ่น เพื่อช่วยให้เด็กได้เข้าใจวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นตนเอง และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น
6. การเล่นแบบมีกติกาที่ไม่ซับซ้อน เป็นการเล่นเป็นกลุ่ม โดยมีข้อตกลงที่ง่าย ๆ เช่น การวิ่งเปี้ยว ส่งบอล ฯลฯ เพื่อช่วยให้เด็กเกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และการปฏิบัติตามกฎกติกาได้
7. กิจกรรมเสริมสมรรถภาพ เป็นการใช้ความสามารถทางร่างกาย ทั้งการเคลื่อนไหว การชักกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ทักษะการทรงตัว ความคล่องแคล่วว่องไว และความยืดหยุ่น เพื่อช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย

การเล่นในร่ม (Indoor play) เป็นการเล่นที่จัดการเล่นในที่ร่ม โดยจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เด็กเล่น ได้แก่ บล็อก ภาพตัดต่อ อุปกรณ์เล่นบทบาทสมมุติ เกมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อเล็ก พัฒนาทางสติปัญญาเป็นสำคัญ

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสนามเด็กเล่น

2.1 ความหมายของสนามเด็กเล่น

เอ็ดมุนด์ วีลสัน (2533) กล่าวถึง ความหมายของสนามเด็กเล่นว่า เป็นพื้นที่ที่ออกแบบขึ้นเพื่อรองรับการเล่นสนุกสนานต่าง ๆ ของเด็ก แบ่งออกเป็นบ่อน้ำ ศาลาที่พัก พื้นที่สำหรับทำกิจกรรม การแสดง กิจกรรมที่ใช้ความสงบ สนามกีฬา และสนามหญ้า

บุญเยี่ยม จิตรดอน (2524) กล่าวว่า สนามเด็กเล่น คือ พื้นที่ที่จัดให้เด็กได้เล่นอย่างเต็มที่ เพื่อช่วยให้เด็กมีสุขภาพดี

เกษลดา มานะจติ (2529) กล่าวว่า เครื่องเล่นสนาม หมายถึง เครื่องเล่นที่เด็กสามารถใช้เพื่อประกอบกิจกรรมทางร่างกาย เช่น การปีนป่าย การลาก กระโดด การจูง การวิ่ง ฯลฯ เพื่อช่วยให้ร่างกายได้รับการพัฒนาหลาย ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน

CPS (U.S. Consumer Product Safety Commission, 2003) ได้ให้ความหมายของสนามเด็กเล่นว่าเป็นสถานที่ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่น ได้พัฒนากระบวนการ การทดลอง และทักษะของตนเอง และสถานที่นั้นต้องท้าทายต่อความสามารถของเด็ก

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า สนามเด็กเล่น หมายถึง พื้นที่ที่จัดให้เด็กได้เล่นผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทั้งการทดลอง การเล่นแบบสำรวจ ซึ่งสนามเด็กเล่นอาจประกอบด้วยเครื่องเล่นสนาม พื้นที่ในการเล่นอิสระหรือทำกิจกรรม และอุปกรณ์การเล่นต่าง ๆ

2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของสนามเด็กเล่น

สนามเด็กเล่นเป็นสถานที่สำคัญสำหรับการจัดกิจกรรมกลางแจ้งสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเป็นสถานที่ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ออกไปนอกห้องเรียนได้ออกกำลังกายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย บนพื้นฐานความสนใจของเด็กแต่ละคนความสำคัญของสนามเด็กเล่นที่มีต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ มีดังนี้

2.2.1 การส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย ได้แก่ พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่างๆ ส่งเสริมให้มีร่างกายแข็งแรงและสุขภาพดี ฯลฯ

2.2.2 การส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ จิตใจและสังคม ได้แก่ ส่งเสริมให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียด รู้จักปรับตัว เล่น ทำงานร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้การระมัดระวังรักษาความปลอดภัยทั้งของตนเองและผู้อื่น ฯลฯ

2.2.3 การส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา ได้แก่ ส่งเสริมให้มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมรอบตัว รู้จักการตัดสินใจ แก้ปัญหาด้วยตนเอง พัฒนาทักษะการสังเกต การเปรียบเทียบ การจำแนก ฯลฯ

2.3 การออกแบบพื้นที่ในสนามเด็กเล่น

การออกแบบพื้นที่ในสนามเด็กเล่นเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากการออกแบบช่วยในการวางแผนและกำหนดพื้นที่ต่าง ๆ ในสนามเด็กเล่นทั้งด้านสถานที่ตั้ง การจัดวางเครื่องเล่นสนาม พื้นผิวของสนามและของตกแต่งเกิดประโยชน์ต่อเด็กมากที่สุด

2.3.1 ขนาด ที่ตั้ง และองค์ประกอบในสนามเด็กเล่น

ขนาดของสนามเด็กเล่นมีผลต่อการป้องกันอุบัติเหตุให้แก่เด็กอนุบาล สนามเด็กเล่นควรมีเนื้อที่让孩子ได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย ทั้งการสังเกต สำรวจ ทดลอง และการเลียนแบบ ดังนั้นสนามเด็กเล่นจึงควรมีขนาด 7.5 ถึง 100 ตารางฟุตต่อเด็ก 1 คน (2.25 ถึง 3 ตารางเมตร) ถ้าสนามเด็กเล่นมีเนื้อที่จำกัด ควรจัดตารางเวลาให้เด็กหมุนเวียนกันมาเล่นเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กมาเล่นอย่างเท่าเทียมกัน สถานที่จัดสนามเด็กเล่นควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่สามารถทำความสะอาดได้ง่าย สามารถฉีดน้ำและแห้งได้อย่างรวดเร็ว ปลอดภัยจากไฟไหม้ มีรั้วเฝ้าและธรรมชาติที่สวยงาม (เยาว์พา เดชะคุปต์, 2542)

Deeper และคณะ (1987) กล่าวว่า การกำหนดพื้นที่สนามเด็กเล่นควรมีเนื้อที่ทั้งในร่มและกลางแจ้ง เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมใช้เสียงและกิจกรรมที่สงบ ดังนั้นควรจัดพื้นที่ในสนามเด็กเล่นเป็นสัดส่วน เช่น จัดให้มีสนามหญ้าสำหรับวิ่งเล่นหรือทำกิจกรรม จัดพื้นที่สำหรับขี่จักรยาน เล่นบลิ๊กลูก มีบริเวณสำหรับเลี้ยงสัตว์ แปลงเกษตร บ่อทรายและบริเวณสำหรับเล่นน้ำ ฯลฯ การจัดพื้นที่จะช่วยในการดูแลรักษาความปลอดภัยและดูแลเด็กเป็นไปอย่างทั่วถึง

การออกแบบพื้นที่ในการสนามเด็กเล่นยังต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในสนามเด็กเล่น เพื่อช่วยให้สนามเด็กเล่นมีความปลอดภัย และมีบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้ของเด็ก Butler (1936) กล่าวถึง ลักษณะองค์ประกอบของสนามเด็กเล่นที่ดีดังนี้

1. จัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการอย่างหลากหลายทั้งด้านร่างกาย เช่น พื้นที่สำหรับวางเครื่องเล่นสนาม พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมอิสระ ด้านสังคมคือ พื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมกลุ่มใหญ่และกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2. เลือกเครื่องเล่นสนามที่เหมาะสมทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงเพื่อช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ตามวัย เนื่องจากการเลือกเครื่องเล่นก็เป็นสิ่งสำคัญในการจัดสนามเด็กเล่นช่วยส่งเสริมบรรยากาศในการเล่นของเด็ก

3. จัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมศิลปะ ดนตรี และงานฝีมือต่าง ๆ เนื่องจากบางครั้งเด็กอาจจะต้องการเปลี่ยนแปลงสถานที่ในการทำกิจกรรม เพื่อช่วยดึงดูดความสนใจของเด็กเกิดการเรียนรู้

4. พื้นที่สำหรับเด็กได้พักผ่อน จัดให้มีต้นไม้ พุ่มไม้ ดอกไม้ มีความสะดวกสบาย สามารถส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก

Mason (1982) ลักษณะขององค์ประกอบของสนามเด็กเล่นที่ดี ควรมีการจัดวางองค์ประกอบโดยคำนึงถึงการจัดแบ่งพื้นที่ต่าง ๆ ในสนามเด็กเล่น เพื่อให้เด็กสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้สะดวกมากขึ้น การแบ่งพื้นที่ในสนามเด็กเล่นตามความสนใจและของเด็ก แบ่งเป็น 6 ส่วนดังนี้ คือ

1. พื้นที่สำหรับเด็กเล็ก เป็นพื้นที่สำหรับการเล่นของเด็กที่มีอายุ 2-5 ปี ลักษณะการจัดควรมีจุดพักจากการเล่นอาจเป็นม้านั่ง เก้าอี้ และนำพุ่มไม้เตี้ย ๆ หรือรั้วกันอาณาเขต จัดม้านั่งสำหรับผู้ปกครองเพื่อดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ควรมีบ่อทราย บานจำลองและสนามหญ้าสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ

2. พื้นที่สำหรับเด็กอายุ 6-11 ปี เด็กระดับนี้จะชอบเล่นกับเครื่องเล่นสนาม ซึ่งเครื่องเล่นสนามช่วยให้เด็กได้ใช้สมาธิ และตอบสนองความต้องการทั้งของเด็กชายและเด็กหญิง พื้นที่นี้ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมีเครื่องเล่นสนามที่หลากหลายจึงต้องรักษาความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ พื้นที่บริเวณนี้อาจมีสระน้ำใกล้ ๆ เพื่อให้เด็กได้ลงเล่น

3. พื้นที่สำหรับการเล่นอิสระและเกมที่มีกติกาไม่ซับซ้อน เด็กอายุ 6- 11 ปี ต้องการพื้นที่อิสระในการเล่น การออกแบบต้องจัดพื้นที่สำหรับเล่นเกม และสนามหญ้า เพื่อที่เด็กได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายทั้งการวิ่ง การทำกิจกรรมเกมต่าง ๆ และการเล่นอิสระ

4. ที่พักรหรือศาลาพัก เป็นพื้นที่นี้ควรได้รับการตกแต่งอย่างสวยงามและร่มรื่นเพื่อช่วยดึงดูดความสนใจของเด็กให้เข้ามาเล่นในสนามเด็กเล่น

5. พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมศิลปะและหัตถกรรม อาจเลือกใช้พื้นที่ในร่มเพื่อช่วยให้ง่ายต่อการเก็บกิจกรรมดำเนินไปอย่างดีมากขึ้น อาจจัดม้านั่งสำหรับพักผ่อน พื้นที่นี้เหมาะสำหรับกิจกรรมที่ต้องใช้ความสงบ

6. บริเวณรอบ ๆ สนามเด็กเล่น อาจปลูกต้นไม้เพื่อกันอาณาเขตของสนามเด็กเล่น บางสถานที่อาจจัดด้านหน้าของสนามเด็กเล่นให้สวยงาม เช่น จัดเป็นที่นั่งพักเพื่อให้ผู้ปกครองสามารถนั่งดูบุตรเล่น

การตกแต่งสนามเด็กเล่นเพื่อให้เกิดความร่มรื่นและสวยงามสามารถตกแต่งได้โดยใช้พรรณไม้ เนื่องจากมีพรรณไม้บางชนิดมีอันตรายและไม่เหมาะสมกับเด็ก เอ็มพร วิสุมหมาย (2533) กล่าวว่า ผู้จัดสนามเด็กเล่นควรศึกษาถึงอันตรายของต้นไม้แต่ละชนิดก่อนนำมาตกแต่งในสนามเด็กเล่น

ดังนั้นการเลือกชนิดของต้นไม้ในสนามเด็กเล่น ควรเป็นต้นไม้ที่ปลอดภัย เนื่องจากเด็กอาจมาเล่นหรือ รับประทานดอกไม้และต้นไม้เหล่านั้น ซึ่งถ้าต้นไม้เหล่านั้นมีพิษ แหลมคมหรือกิ่งเปราะหักง่ายก็จะเป็นอันตราย ต้นไม้ที่ไม่ควรใช้ในสนามเด็กเล่นสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

1. ต้นไม้ที่มีพิษ เป็นพันธุ์ไม้ที่มีราก เปลือก ลำต้น ผล หรือยางที่มีพิษ ได้แก่ ข่อยมีเปลือกของผลทำให้คัน เจตมูลเพลิงขาวมีรากยางมีพิษคัน ดอกดิ่งมีหัวสด ๆ รับประทานเป็นพิษ ดินเบ็ดน้ำมีเมล็ดเป็นพิษคัน เต่าร้างมียางจากผลทำให้คัน ต้ายแยข้างมีผลเป็นพิษคัน บานเย็นมีรากและเมล็ดเป็นพิษ โป๊ยเซียนมีหนามและยางเป็นพิษ โพทะเล รำเพย สลัดไดป่า ยี่โถและพญาไร้ใบมีน้ำยางของต้นไม้มีพิษ เมื่อถูกตาอาจตาบอดได้ มะกักล้าดาหนุมีรากและเปลือกสีแดงหุ้มเมล็ดเป็นพิษ ลำโพงมีหนามของผลและเมล็ดเป็นพิษ สวาน้อยประแบ่งมียางของต้นไม้ทำให้คันเมื่อถูกลิ้นจะชา และหางไหลแดงมีเปลือก ดอกและรากเป็นพิษ ฯลฯ

2. ต้นไม้ที่มีหนามแหลมคม ได้แก่ กระบองเพชรมีหนาม เข็มกุดัน เข็มอาดัม ลิ้นมังกร อากาเว่ และปรังญีปุ่นมีปลายใบแหลมคม เตยและสับประดามีใบมีหนามเล็ก ๆ โป๊ยเซียนมีหนามแหลมและยางเป็นพิษ เฟื่องฟ้ามีหนามแหลมตามกิ่ง สิบสองปันนามีหนามแหลมในก้านใบ ฯลฯ

3. ต้นไม้ที่มีกิ่งเปราะหักง่าย เมื่อเด็กโหนหรือปีนอาจทำให้เด็กพลัดตก ได้แก่ ทองหลางต่าง ชมพูพันธุ์ทิพย์ ประดู่อังสนา ประดู่กิ่งอ่อน ก้ามปู นนทรี แคแสดสุพรรณนิการ์ แสงจันทร์ คุณและหลิวกิ่งที่มีโรคและแห้งตาย ฯลฯ

4. ต้นไม้ที่มีผลใหญ่ ได้แก่ ขนุน มะพร้าว มะละกอ ทูเรียน และสาเก ฯลฯ

2.3.2 ชนิดของพื้นสนาม

พื้นสนาม หมายถึง พื้นที่ได้โดยรอบสนามเด็กเล่นและพื้นที่รองรับเครื่องเล่น พื้นสนามสามารถช่วยลดแรงกระแทกจากการบาดเจ็บ เมื่อเด็กพลัดตกจากเครื่องเล่นสนามหรืออุบัติเหตุในสนามเด็กเล่น พื้นสนามที่ดีต้องช่วยลดการกระแทกจากการพลัดหล่น ช่วยทำให้การบาดเจ็บน้อยลงและเกิดความปลอดภัยมากขึ้น การเลือกวัสดุที่ใช้ในการสร้างพื้นสนามสามารถเลือกได้หลายชนิด แต่การเลือกจะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงของวัสดุในการรองรับการกระแทก เพื่อช่วยลดการบาดเจ็บให้น้อยลง โดย CPSC (U.S. Consumer Product Safety Commission, 2006) ได้กำหนดความสามารถในการรองรับแรงกระแทกของวัสดุแต่ละชนิด ดังตารางที่ 1 ตารางที่ 2 และแผนภาพที่ 1 พื้นที่ในการรองรับการกระแทกภายใต้เครื่องเล่นสนามแต่ละชนิด โดยกำหนดตามขนาดของเครื่องเล่นสนาม แสดงให้เห็นว่าถ้ามีเครื่องเล่นสนามประเภทม้าหมุนควงมีพื้นที่ในการเล่นเพื่อรองรับการกระแทกภายใต้และรอบม้าหมุนอย่างน้อย 6 ฟุตรอบเครื่องเล่น (1.80 เมตร)

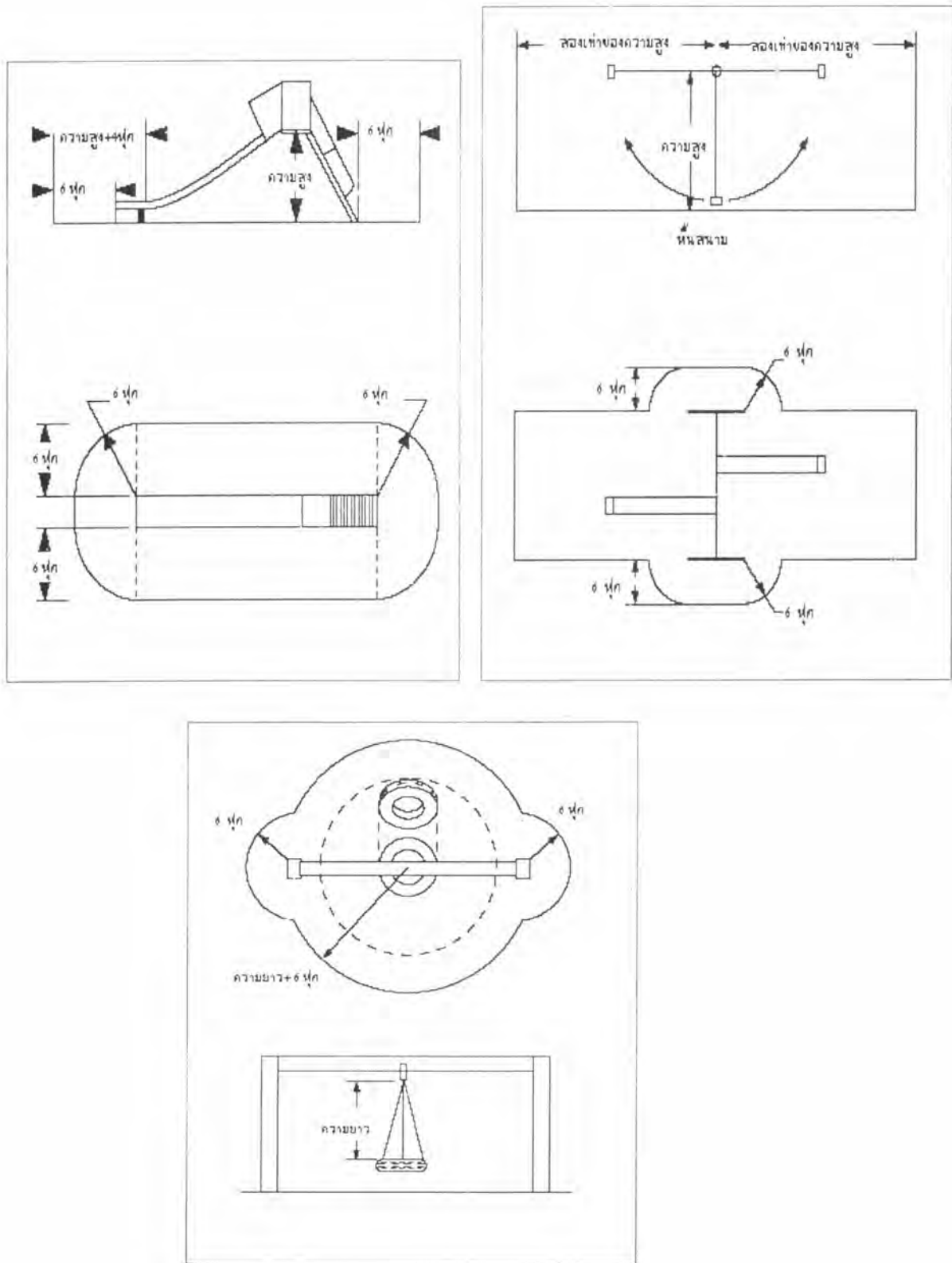
ตารางที่ 1 ความสามารถในการรองรับการกระแทกของวัสดุแต่ละชนิด

ชนิดของวัสดุ	ความสูงที่สามารถรองรับแรงกระแทก ความหนาของชนิดของวัสดุ 9 นิ้ว
เศษแผ่นไม้ (Wood Chip)	10 ฟุต (3 เมตร)
เศษเปลือกไม้ (Double Shredded Bark Mulch)	7 ฟุต (2.10 เมตร)
ไฟเบอร์ไม้ (Engineer Wood Fibers)	6 ฟุต (1.80 เมตร)
ทรายละเอียด (Fine Sand)	5 ฟุต (1.50 เมตร)
ทรายหยาบ (Coarse Sand)	4 ฟุต (1.20 เมตร)
ลูกรังละเอียด (Fine Gravel)	6 ฟุต (1.80 เมตร)
ลูกรังหยาบ (Medium Gravel)	5 ฟุต (1.50 เมตร)
ยาง (Shredded Tires)	มากกว่า 12 ฟุต (3.60 เมตร)

ตารางที่ 2 พื้นที่รองรับการกระแทกตามเครื่องเล่นสนามแต่ละชนิด

ประเภทเครื่องเล่นสนาม	พื้นที่รองรับการกระแทก
ม้าหมุน	อย่างน้อย 6 ฟุตรอบเครื่องเล่น (1.80 เมตร)
เครื่องเขย่า	อย่างน้อย 6 ฟุตรอบเครื่องเล่น (1.80 เมตร)
เครื่องเล่นอเนกประสงค์	กำหนดตามเครื่องเล่นที่นำมาประกอบ
ไม้ลื่น	6 ฟุตรอบเครื่องเล่น (1.80 เมตร)
ชิงช้าแบบทิศทางเดียว	6 ฟุตรอบเครื่องเล่น (1.80 เมตร)
ชิงช้าแบบหลายทิศทาง	ความยาวของคานกับที่นั่ง + 6 ฟุต (1.80 เมตร)

แผนภาพที่ 1 พื้นที่รองรับการกระแทกภายใต้ไม้ค้ำ ชิงช้าแบบทิศทางเดียว และชิงช้าแบบหลายทิศทาง

2.4 การเลือกเครื่องเล่นสนาม

เครื่องเล่นสนาม หมายถึง อุปกรณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ดังนั้นการเลือกเครื่องสนามต้องคำนึงถึงประโยชน์ต่อเด็กมากที่สุด

2.4.1 ประเภทของเครื่องเล่นสนาม

เครื่องเล่นสนามคืออุปกรณ์ที่ช่วยพัฒนาทักษะทางการเล่นของเด็กแบ่งเป็น 2 ประเภท (CPSC, 2006 และ ภรณ์ คุรุรัตน์, 2535) คือ

2.4.1.1 เครื่องเล่นสนามประเภทสำเร็จรูป (Built Playing Materials) ได้แก่

1) เครื่องปีนป่าย คือ อุปกรณ์การปีน หรือโครงปีนป่าย ได้แก่ ราวโค้ง ราวทูด ราวโหน ห่วงโหน โดม ราวคู่ โดยการเลือกจะต้องคำนึงถึงขนาดของชิ้นส่วนที่ใช้หรือโหน ควรอยู่ในลักษณะที่เด็กสามารถกำได้รอบและมั่นคงไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไป มีขนาดระหว่าง 19-38 มิลลิเมตร ความสูงของเครื่องเล่นสำหรับเด็กเล็กไม่ควรเกิน 1.20 เมตร สำหรับเด็กโต ไม่ควรเกิน 1.80 เมตร สำหรับส่วนที่ใช้ปีนป่ายอาจทำจากเชือก เหล็ก หรือไม้ ควรมีระยะห่างระหว่างชั้นบันได 23-32 เซนติเมตร โดยมียึดฐานของเครื่องเล่นติดกับพื้นสนาม

2) อุปกรณ์เคลื่อนไหว เป็นอุปกรณ์เครื่องเล่นสนามที่บังคับให้เคลื่อนไหวจากตัวผู้เล่น ลักษณะเครื่องเล่นสนามจะต้องมีการถูกยึดฐานของเครื่องเล่น เช่น ไม้กระดก ม้าโยก เครื่องเล่นสปริง ม้าหมุน ลูกโลก เครื่องเล่นชนิดนี้จะมีส่วนที่เป็นกลไกการเคลื่อนไหว อาจทำให้เกิดการหนีบ ทับ บด หรือกระชาก ดังนั้นควรมีวัสดุปิดให้มิดชิดเพื่อไม่ให้เด็กสามารถจับต้องได้ ขนาดของมือจับควรมีขนาดที่เด็กสามารถกำได้รอบ คือ 19-38 มิลลิเมตร ถ้าเป็นไม้กระดกต้องทำมุมสูงสุดน้อยกว่า 25 องศา ถ้าเป็นม้าหมุนควรให้ระดับที่นั่งสูงจากพื้นดินไม่เกิน 1 เมตร ความสูงของที่วางเท้าต้องสูงกว่าพื้นดิน 10 เซนติเมตร ส่วนเคลื่อนไหวของเครื่องเล่นต้องสูงจากระดับพื้นดินมากกว่า 23 เซนติเมตร ความเร็วของเครื่องเล่นต้องไม่เกิน 30 รอบต่อนาที

3) ชิงช้า แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ชิงช้าหมุนรอบแกนเดียว คือมีทิศทางในการหมุนโดยแกว่งไปมาด้านหน้าและด้านหลัง และชิงช้าหมุนรอบตัว คือมีทิศทางหมุนรอบตัว อาจทำจากยางรถยนต์ ลักษณะการเลือกเครื่องเล่นชนิดนี้ควรเลือกการออกแบบที่ไม่เกิน 2 ที่นั่ง สำหรับโครงรองรับ 1 ช่วง ควรแยกชิงช้าออกจากเครื่องเล่นที่สามารถปีนป่ายได้ ที่นั่งของชิงช้าต้องใช้งานได้ไม่เกิน 1 คน ระยะห่างระหว่างที่นั่งกับโครงด้านข้างต้องไม่น้อยกว่า 75 เซนติเมตร และระยะห่างระหว่างที่นั่งต้องน้อยกว่า 60 เซนติเมตร ความสูงของคานรองรับด้านบนของชิงช้าถึงพื้นผิวของสนามไม่เกิน 2.40 เมตร

4) กระดานลื่น เป็นเครื่องเล่นที่ปล่อยตัวในทำนองให้ไหลตามทางลง กระดานลื่นมีหลายรูปแบบ ได้แก่ กระดานลื่นแบบตรง กระดานลื่นเป็นคลื่น กระดานลื่นแบบวน กระดานลื่นจะมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วนดังนี้

4.1) ทางขึ้น อาจเป็นบันไดลิง บันไดขั้นแบบลาดชัน บันไดขั้น ต้องมีความระยะห่างของแต่ละขั้นบันได 23-32 เซนติเมตร ลักษณะของราวจับเด็กจะต้องทำได้รอบ 19-38 เซนติเมตร

4.2) จุดพักจะต้องไม่เป็นที่กักน้ำและมีพื้นที่เพียงพอในการ เปลี่ยนจากทำยืนเป็นทำนั่ง เพื่อเตรียมลงสู่รางลื่น โดยมีความยาวอย่างน้อย 55 เซนติเมตรและมีความ กว้างของจุดพักต้องเท่ากับความกว้างของรางลื่น และต้องมีราวหรือผนังกันตกเพื่อความปลอดภัยในการ เล่น

4.3) รางลื่นต้องไม่มีช่องว่างระหว่างรางลื่นกับจุดพัก ความลาดชันของรางลื่นไม่ควรเกิน 30 องศา สำหรับขอบด้านข้างควรมีลักษณะโค้งมน มีความสูง 10-15 เซนติเมตร ความกว้างของรางลื่นอยู่ระหว่าง 30-40 เซนติเมตร พื้นผิวของรางลื่นจะต้องโค้งมนเรียบตลอดแนว เพื่อ ป้องกันการถลอกหรือการบาดเจ็บจากการกระแทกกับมุมแหลมคมที่ยื่นออกมา

4.4) ปลายทางลื่นจะต้องช่วยชะลอความเร็วจากการลื่น พื้นที่ ส่วนทางออกต้องขนานกับพื้น อย่างน้อย 30 เซนติเมตร ความสูงระหว่างพื้นที่กับทางออกประมาณ 20-40 เซนติเมตร บริเวณทางออกต้องไม่ใกล้เคียงกับเครื่องเล่นอื่น และทิศทางการเดิน สำหรับอุโมงค์หรือท่อ ลอดต้องมีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 60 เซนติเมตร มีช่องระบายอากาศและประตูฉุกเฉินสำหรับผู้ใหญ่ เข้าไปช่วยเหลือเด็กได้

5) เครื่องเล่นอ่อนแอกประสงค์ เป็นการนำอุปกรณ์การเล่นต่าง ๆ มาจัด รวมกันเป็นชุดเดียว ซึ่งให้พิจารณาตามลักษณะของเครื่องเล่นแต่ละชนิดที่นำมาเชื่อมต่อเข้าด้วยกัน

2.4.1.2 เครื่องเล่นสนามประเภทประกอบขึ้นมาเอง (Handcrafted Playing Materials) ได้แก่

1) ท่อนไม้หัดเดินต่างระดับ ทำจากลำต้นไม้ซึ่งตัดเป็นท่อนๆ ผึ่งลงไปใต้ ดินประมาณ 1 ฟุต มีความสูงที่ต่างระดับกัน อาจวางแบบขั้นบันได วางชิดติดกัน หรือห่างกันก็ได้ เพื่อให้ เด็กได้ฝึกการทรงตัว รักษาความสมดุลในการเคลื่อนไหว

2) อุโมงค์มุดลอด อาจทำจากท่อซีเมนต์ ท่อนไม้ ยางรถยนต์ หรือถังยาง มะตอย เจาะให้ทะลุหัวท้ายผึ่งไว้กับผิวดิน ถ้าเป็นท่อนไม้จะใช้ก่อเป็นตัวยูคว่ำ สามารถทำหลักและคาน

รองรับด้านล่างได้ ยางรถยนต์ฝั่งในแนวตั้งให้ช่องมุดไผ่ขึ้นมาเหนือผิวดินอาจฝังเรียงติดกันทีละหลาย ๆ เส้น ยางรถแทรกเตอร์ฝั่งเพียงเส้นเดียว และตกแต่งสีสนั้ให้ดูสวยงาม

3) ท่อนไม้ป็นปาย เป็นท่อนไม้ตัดตามขวางหลาย ๆ ขนาด ตกแต่งให้ปลอดภัย ไม่มีกึ่งก้านที่แหลมคม วางในแนวนอนตรงให้ดูมั่นคงแน่นหนา ให้เด็กป็นปายและหัดเดิน

4) รถจำลอง ทำจากตัวถังรถเก่า ๆ มีเบาะนั่งคนขับ พวงมาลัย ม้านั่งผู้โดยสาร ทำจากของเหลือใช้ เพื่อเป็นรถให้เด็กเล่นบทบาทสมมุติ

5) ทางเดินยางรถยนต์ ใช้ยางรถยนต์หลาย ๆ ขนาดมาทางสีให้สวยงาม วางในแนวนอนกับพื้นสนาม ให้เด็กใช้หัดเดิน หัดกระโดด ถ้าจะทำแบบถาวร สามารถใช้ปูนหล่อใส่ตรงกลาง

6) ห่วงยางห้อยโยน ทำจากยางรถยนต์ขนาดเล็ก ร้อยแขวนกับโซ่หรือเชือก แขวนได้ทั้งแนวตั้งแนวนอน ยางทุกเส้นต้องเจาะรูด้านล่างไว้ระบายน้ำทิ้ง

7) ภูเขายางรถยนต์ ทำจากยางรถยนต์หลาย ๆ ขนาดมากองซ้อนกันขึ้นไป ตกไม้ทำหลักยึดแถวล่างสุดไว้กับดิน เจาะรูยางแถวต่อเข้าด้วยกันแล้วร้อยด้วยเชือกในลอน เด็กสามารถป็นปาย กระโดดเล่นขึ้นลงได้

8) ห่วงยางป็นปาย ทำโดยฝังเสาหินลงดิน ประมาณ 3-4 ต้น ให้สามารถวางยางรถยนต์ตรงกลางระหว่างเสาหลักนั้นได้ เจาะเสาทุกต้น เจาะยางตรงกับรูเสาที่เจาะ ร้อยยางด้วยเชือกติดเสาให้แน่นหนาเป็นชั้น ๆ ยางแต่ละเส้นอาจจะห่างกัน 1-1.5 ฟุตก็ได้ หรืออาจใช้น๊อตเป็นตัวยึดแทนเชือกก็ได้

9) บ่อทราย ควรมีขนาดกว้าง 1.50 X 1.80 เมตร มีขนาดของขอบบ่อ 12-20 เซนติเมตร อาจก่อด้วยซีเมนต์หรือเป็นท่อนไม้ก็ได้ ขอบบ่อควรสูงกว่าผิวหน้าดินประมาณ 25-30 เซนติเมตร ขุดบ่อลึกลงไปใต้ดินราว 30-60 เซนติเมตร (ทรายที่ใช้เป็นทรายทอง ทรายชายหาด ทรายร่อนละเอียด)

2.4.2 ลักษณะของเครื่องเล่นที่ปลอดภัยต่อเด็ก

เครื่องเล่นสนามมีประโยชน์ต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย ได้แก่ กล้ามเนื้อใหญ่และเล็ก การประสานสัมพันธ์ และส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ช่วยให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียด ดังนั้นการเลือกเครื่องเล่นสนามต้องเลือกเครื่องเล่นสนามที่มีมาตรฐาน มีการออกแบบที่ดี เพื่อช่วยลดอุบัติเหตุ เครือข่ายสุขภาพ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2545) กำหนดลักษณะของเครื่องเล่นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กอนุบาลดังนี้

1) เครื่องเล่นสนามต้องทำด้วยวัสดุที่ไม่มีสารเป็นพิษเจือปนอยู่ในสีที่ทำหรือผสมในวัสดุที่ทำของเล่น เช่น สารตะกั่ว ปรอท แคดเมียม สารหนู ซึ่งเป็นอันตรายต่อร่างกายของเด็ก ทั้งระบบทางเดินอาหาร ระบบโลหิต ระบบกระดูก และระบบประสาท ของเล่นที่มีสารเป็นพิษผสมอยู่มักจะมีสีจืดจางระจืดจาง และสีจะลอกออกจากของเล่น

2) เครื่องเล่นสนามต้องไม่ทำด้วยวัสดุที่ผิวขรุขระหรือไม่เรียบเพราะอาจมีเสี้ยนตำมือหรือนิ้วมือเด็กได้ มีรูปทรงที่ปลอดภัย โดยมีการออกแบบที่ประณีตไม่มีมุมแหลม เหลี่ยม คม เป็นอันตรายต่อเด็ก เช่น มีเหล็กแหลมยื่นออกจากตัวเครื่องเล่น

3) เครื่องเล่นสนามไม่มีโครงสร้างที่ไม่แข็งแรงทำให้ของเล่นชำรุดแตกหักได้ง่าย ไม่ใช่ส่วนประกอบที่ทำให้ของเล่นไม่ปลอดภัย เช่น ไฟฟ้าลัดวงจร อาจเป็นอันตรายได้เวลาเด็กเล่น ไม่มีขนาดเล็กเกินไป เพราะเด็กอาจกลืนหรือหนีบใส่รูหู รูจมูก หรือมีขนาดใหญ่โตเกินไปหรือหนักเกินไปอาจหล่น ล้ม ทับตัว เท้าของเด็กเป็นอันตรายร้ายแรงได้ เครื่องเล่นต้องสภาพไม่ชำรุดปลอดภัยต่อเด็ก เช่น ไซ่ห่วงชิงช้าตุ๊กตร่อน กระดานลื่นผุ บันไดหัก ฯลฯ

นอกจากนี้ พิพัฒน์ ชูรวเวชและนพมาศ ชูรวเวช (2524) ได้กล่าวถึง หลักการเลือกเครื่องเล่นสำหรับเด็กโดยได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องเล่นที่มีคุณสมบัติที่ดีแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนผู้ออกแบบ ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายเครื่องเล่นไว้ว่า หีบห่อหรือสิ่งที่บรรจุเครื่องเล่นควรมีคำอธิบาย คำแนะนำแสดงไว้ว่า เครื่องเล่นชิ้นนั้น ๆ เหมาะสำหรับเด็กอายุเท่าใด เพราะเครื่องเล่นแต่ละชนิดมีข้อบกพร่องถ้าใช้ไม่ถูกต้องกับวัยผู้ซื้อเครื่องเล่นควรพิจารณาเลือกประเภทให้ถูกต้องตามความเจริญเติบโตของเด็ก เครื่องเล่นควรเป็นชนิดที่ทำความสะอาดได้ง่าย เครื่องเล่นที่ผู้ใหญ่ไม่มั่นใจว่าเด็กจะเล่นได้ปลอดภัยหรือไม่ ควรมีผู้ปกครองหรือพี่เลี้ยงดูแลเด็กขณะเล่น เพื่อป้องกันความอันตรายอันเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก

2.5 การใช้สนามและการดูแลรักษาความปลอดภัย

การใช้สนามและการดูแลรักษาความปลอดภัยสามารถแบ่งได้ดังนี้ การใช้งานตามลักษณะของเครื่องเล่นสนาม การใช้งานตามกิจกรรมเสริมประสบการณ์ และการดูแลรักษา

2.5.1 การใช้สนามตามลักษณะของเครื่องเล่นสนาม ผู้เล่นหรือเด็กต้องมีลักษณะการเล่นที่ถูกวิธี คือ การเล่นที่ไม่เสี่ยงอันตราย ไม่เล่นท่าพลิกแพลง หรือไม่เล่นรุนแรง เช่น แกว่งชิงช้าสูงมาก เล่นม้าหมุนโดยเอาหัวห้อยลง เล่นกระดานหกโดยนำหนักต่างกัน ฯลฯ การเล่นไม่ถูกขั้นตอนของวิธีการเล่น เช่น กระโดดลงจากชิงช้าขณะกำลังแกว่ง กระโดดขึ้นม้าหมุนขณะกำลังหมุนเร็ว ฯลฯ การเล่นของเล่นไม่เหมาะสมกับวัย เช่น เด็กโตเล่นชิงช้าของเด็กเล็กทำให้ชิงช้าขาด เด็กเล็กเล่นลูกบอลโต ๆ ฯลฯ

2.5.2 การใช้งานตามกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ได้แก่

1) กิจกรรมเสรีเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมการเล่นหรือมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้

2) กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่นการวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก ตัด ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย และการประดิษฐ์

3) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะ และอุปกรณ์อื่นๆมาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์เรียนรู้จังหวะและควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

4) กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิด แก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน

5) กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กได้ออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก

6) กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นกิจกรรมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต ค้นหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่และระยะ

การเล่นในสนามเด็กเล่นต้องมีผู้ดูแลเด็กในสนามเด็กเล่น วิจิตร บุญยะโทตระ(2537) ได้กำหนดบทบาทของผู้ดูแลเด็กดังนี้

1. ผู้ดูแลควรเอาใจใส่ดูแลการเล่นของเด็กเล็ก ๆ อย่างใกล้ชิด อย่าปล่อยให้เด็กเล็กเล่นตามลำพังและอย่าให้เด็กนำของเล่นใส่ปาก

2. กำหนดระยะเวลาของการเล่นให้เหมาะสม

3. ให้เด็กเล่นของเล่นหรือเครื่องเล่นต่าง ๆ ตามขั้นตอนและให้ถูกวิธีหรือกติกา

การเล่น

4. แยกสถานที่ระหว่างเด็กเล็กและเด็กโตให้เป็นสัดส่วน

5. แนะนำให้เด็กเล่นอย่างระมัดระวังและไม่ประมาท

6. เมื่อเด็กเล่นของเล่นเสร็จแล้ว ต้องดูแลเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อยไม่วางเกะกะบนพื้นหรือตามชั้นบันได

ภรณี คุรุรัตน์ (2535) กำหนดบทบาทของครูในการดูแลเด็กในสนามเด็กเล่นดังนี้

1. ครูจะต้องดูแลสิ่งแวดล้อมทั้งสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ให้เด็กสามารถนำของเล่นมาเล่นได้ตามต้องการ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับของเล่นหรือสื่อเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ
2. ครูควรนำของเล่นมาจัดเป็นมุม กำหนดเกณฑ์ภายในห้องในการนำอุปกรณ์และของเล่นออกมาใช้ เพื่อเป็นการฝึกวินัยในตนเองให้แก่เด็ก และเป็นการสร้างระเบียบในสังคมเพื่อ让孩子ได้เรียนรู้
3. บทบาทของผู้ดูแลเด็กไม่ใช่การสอนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผู้ชี้แนะ ผู้คอยวินิจฉัย ผู้ประเมินผล และสำคัญที่สุดคือ ลักษณะของการเป็นแบบอย่างเด็กจะเลียนแบบผู้ดูแลเด็ก
4. การจัดประสบการณ์ ผู้ดูแลจะต้องเปิดโอกาสให้เด็กรับการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

นภเนตร ธรรมบวร (2546) เสนอแนะบทบาทของผู้ดูแลเด็กในการส่งเสริมการเล่นของเด็กว่า ต้องมีความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับการเล่น มีความตระหนักว่าเด็กเรียนรู้จากการเล่น และการเล่นคือการเรียนรู้ของเด็ก บทบาทของผู้ดูแลเด็กในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเล่นมีดังต่อไปนี้

1. การบูรณาการหลักสูตรผ่านการเล่น การเล่นช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กให้เป็นธรรมชาติมากขึ้น ความรู้ของเด็กจะไม่ถูกแบ่งเป็นรายวิชาย่อยๆ แต่ความรู้จะมีลักษณะเป็นองค์รวมและมีความสัมพันธ์กัน
2. การส่งเสริมกระบวนการคิดของเด็กผ่านการเล่น สถานการณ์การเล่นที่ได้รับการออกแบบมาเป็นอย่างดี กระตุ้นและท้าทายให้เด็กพัฒนากระบวนการคิดไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนมากขึ้น ขณะที่เด็กเลือกวัสดุ อุปกรณ์การเล่น แสวงหาปัญหา รวมถึงการพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งท้าทายให้เด็กพัฒนาความคิดไปสู่ระดับที่สูงขึ้น
3. การสื่อสารให้พ่อแม่และบุคลากรอื่น ๆ เห็นคุณค่าในการเล่นของเด็ก
4. ครูต้องเป็นแบบอย่างในการเล่นแก่เด็ก การเล่นจะเป็นประโยชน์และเป็นผลดีกับเด็กมากขึ้น ถ้าผู้ใหญ่ได้มีส่วนร่วมในการเล่น ทั้งนี้เพราะการจัดเตรียมสิ่งแวดล้อม และวัสดุอุปกรณ์ในการเล่นสำหรับเด็กเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ ครูจำเป็นจะต้องกระตุ้นให้เด็ก ตั้งคำถาม สังเกตสิ่งที่เห็นหรือสงสัย
5. จัดเตรียมสิ่งแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์ และให้เวลาแก่เด็กในการเล่น เพราะสิ่งแวดล้อมช่วยกระตุ้นและเปิดโอกาสให้เด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเอง ครูควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการ

เล่นที่หลากหลาย จัดวางของเล่นในที่สะดวกต่อการหยิบของเด็ก เป็นผู้สนับสนุนการเล่นของเด็ก จัดเวลา
ที่เพียงพอต่อการเล่น

6. ครูไม่ต้องกฎเกณฑ์หรือข้อจำกัดในการเล่นมากเกินไป แม้การมีระเบียบใน
การเล่นเป็นสิ่งที่ดี เพราะช่วยให้เด็กมีเหตุผล แต่ครูควรส่งเสริมให้เด็กสร้างข้อตกลงในการเล่นด้วยตนเอง
ถ้าครูเป็นผู้กำหนดข้อตกลงกับเด็กมากเกินไป เด็กจะขาดโอกาสในการคิด และแก้ปัญหาด้วยตนเอง

7. ครูส่งเสริมและสนับสนุนการเล่นให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย
อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

กล่าวโดยสรุป บทบาทของผู้ดูแลเด็กในสนามเด็กเล่นมี 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการเล่น
ผู้ดูแลเด็กต้องจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้สะอาดและปลอดภัยและสร้างข้อตกลงในการเล่นกับเด็ก ระยะ
ระหว่างการเล่น ผู้ดูแลเด็กต้องทำหน้าที่ในการสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็ก ตักเตือนเมื่อเด็กมี
พฤติกรรมการเล่นที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริมและสนับสนุนการเล่นของเด็ก ระยะที่สาม คือ หลังการเล่น
เมื่อเด็กเล่นในสนามเด็กเล่นเรียบร้อย ผู้ดูแลเด็กต้องตรวจสอบความสะอาดในสนามเด็กเล่นให้เรียบร้อย

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กุลพงษ์ สุขเกิด (2547) ศึกษาเรื่อง อุบัติเหตุและแนวทางป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับนักเรียนอนุบาล
ในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษากับนักเรียนอนุบาลในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า
อุบัติเหตุส่วนใหญ่การหกล้ม การวิ่งชนกัน และการลื่นล้ม สาเหตุเกิดจากตัวนักเรียน และโรงเรียนมี
นโยบายการป้องกันอุบัติเหตุ มาตรการป้องกันอุบัติเหตุ และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

ฉลอง กิมน้อย (2538) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมทางสังคมของเด็กอนุบาลในการเล่นเครื่องเล่นสนาม
โรงเรียนพระแม่กลองสงเคราะห์ จังหวัดนนทบุรี การศึกษาเฉพาะกรณี โดยศึกษาจากนักเรียนอนุบาล 5-6
ปี จำนวน 30 คน พบว่า พฤติกรรมทางสังคมของเด็กอนุบาลด้านการเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม และการ
ร่วมมือพบมากในการเล่นเครื่องเล่นเสริมสมรรถภาพ การเล่นเครื่องเล่นอิสระ และการเล่นเครื่องเล่น
ผสมผสาน และการเล่นเครื่องเล่นทั้ง 3 ลักษณะไม่พบพฤติกรรมก้าวร้าวและการทะเลาะวิวาท

ปิยะธิดา ขจรชัยกุล (2536) ศึกษาเรื่องผลของการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่มีต่อการพัฒนา
เจตคติด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ของเด็กปฐมวัยอายุ 2 ถึง 3 ปีที่มีพัฒนาการต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานใน
ชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร พบว่า พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ส่วนหัวไหล่ แขน ขา การทรงตัว
และการประสานงานของกล้ามเนื้อของเด็กปฐมวัยหลังการทดลองสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ .01

Harlos (1994) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการจัดสนามเด็กเล่นเพื่อป้องกันการบาดเจ็บ จากสนามเด็กเล่น 49 แห่ง พบว่า สนามเด็กเล่นขาดประสิทธิภาพในการประเมินด้านการออกแบบและบำรุงรักษา สนามเด็กเล่น การสร้างสนามเด็กเล่นในเด็กแต่ละกลุ่มอายุ และชนิดของเครื่องเล่นมีผลต่อการบาดเจ็บในสนามเด็กเล่น

Henle (2003) ศึกษาเรื่องการรับรู้ของผู้ปกครองต่อการบาดเจ็บของเด็กในสนามเด็กเล่น พบว่า ความสัมพันธ์ของการควบคุมพฤติกรรมการเล่นของผู้ปกครองมีผลต่อการลดการบาดเจ็บของเด็กมากที่สุด รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเล่นของเด็ก และความสัมพันธ์ของพฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลการเล่นของเด็กน้อยที่สุด

Mcronis (1999) ทำวิจัยเรื่อง โครงการจัดสนามเด็กเล่น: กรณีศึกษาการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม พบว่า เด็กสามารถเป็นศูนย์กลางในการออกแบบสนามเด็กเล่นได้โดยการสร้างสนามเด็กเล่นตามลักษณะการเล่นของเด็กและตามทฤษฎีพัฒนาการเด็ก